

فلسفه عزاداری سیدالشهدا علیه السلام و آسیب‌های آن

محمد طالعی اردکانی*

چکیده

امروزه حزن و اندوه و عزاداری برای ائمه علیهم السلام، هم‌کاری زینبی است و هم برای حفظ و اعتلای اسلام واقعی لازم است، البته عزاداری صحیح با آداب و شرایط سفارش شده به آن، چراکه عمل نکردن به این آداب، نتایج معکوسی را در بردارد. درعین حال که این سنت فطری اجتماعی باید زنده و پویا و هدفمند باشد، باید راه و روش درست و هدفمندی هم داشته باشد و از تحریف و بدعت و آسیب‌هایی که موجب زوال و ضربه‌پذیری آن می‌شود؛ دوری جست؛ بنابراین نمی‌توان کارهایی را که موجب بدنامی دین و مذهب می‌شود را انجام داد و انتظار ترویج مذهب را داشت. عزاداری نه تنها جایز بلکه با توجه به آثار و فواید آن، امری رایج و موردقبول خردمندان و اهل دانش است و مؤمنان با شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش، عزادار شدند و گریستند و مرثیه گفتند و به زیارت مزار آنان رفتند و تا زمانی که اسلام در صحنه است، این عزاداری‌ها باقی خواهد ماند و بقای عاشورا، ضامن بقای اسلام و عزت مسلمین است و لذا توصیه شده که عاشورا را زنده نگه‌دارید.

کلیدواژه‌ها: فلسفه عزاداری، آسیب‌شناسی، آیین عزاداری.

* دانش‌پژوه سطح سه رشته شیعه‌شناسی، مؤسسه آموزش عالی حوزوی امام رضا علیه السلام.

مقدمه

انسان به عنوان موجودی که گریبان گیر بلا و ابتلا است، برای تحمل و صبر کردن سختی‌ها به کسی یا چیزی پناه می‌برد و از او کمک برای آرامش قلبی و روحی می‌خواهد. کلمه عزاداری هم برگرفته از کلماتی چون عزا و تعزیت است که در عربی به معنای صبر بر از دست دادن‌ها و مصائب استعمال می‌شود. کمک خواستن از کسی یا چیزی برای تسلی خود و دیگران از معانی چنین الفاظی به دست می‌آید.

اسلام به واسطه شهادت‌های حسینی و رشادت‌های زینبی از گردنه‌های دشوار عبور کرده و پس از هزار و اندی سال این‌گونه بی‌پیرایه به دست ما رسیده است. هدف این شهادت‌ها و شهامت و رشادت‌ها چیزی جز حفظ مکتب و دعوت به آن را برای ما تبیین نکرده است. در غیر این صورت تمام خون‌های به ناحق ریخته شده تاریخ به مسیر صحیح خود رهنمون نمی‌شد و در فتنه‌های روزگار گم می‌شد.

اگر محرم و صفر، اسلام را زنده نگه داشته است و عاشورا اسلام را بیمه کرده است به واسطه همان عزاداری‌هایی است که خود ائمه علیهم‌السلام در نهان و آشکار به پا داشته‌اند و سفارش داشتند که در تمامی عزاداری‌ها، نامی از کربلا به میان بیاید.

عزاداری و سوگواری هدفمند بر عزیزان از دست رفته رویکردی طبیعی است که از مهر و محبت سرچشمه می‌گیرد و از آغاز آفرینش انسان تا حال رواج داشته است و خدای سبحان نیز بر این واکنش طبیعی بشر، مهر تأیید زده است. پیامبر خاتم در مرگ برخی افراد از جمله حضرت حمزه - عمویش - جعفر طیار، ابراهیم - فرزندش - و عثمان بن مظعون گریسته است و سال وفات حضرت خدیجه و ابوطالب را در مکه، عام الحزن نامید.

غایت عزاداری چیست؟ و چه اهدافی در آن دنبال می‌شود؟ در جواب گفته می‌شود که گاهی عزاداری برای تسلی یافتن است و گاهی چه‌بسا در عین حالی که به جهت تسلی یافتن می‌باشد، اهداف مهم‌تری را دنبال می‌کند تا در این دنیا کارآیی مؤثرتر و بادوامی داشته باشد.

امامان شیعه علیهم السلام به مردم آموختند که با عزاداری بر مصائب اهل بیت علیهم السلام در کنار مصیبت‌های شخصی، همواره دید روحی خود را از سطح غم‌های نازل و شخصی به اهداف مهم بشری و الهی توسعه دهند؛ زیرا تا زمانی که این اهداف و آرمان‌های مهم در جامعه رایج نشوند این‌ها در معرض زوال و ضربه‌پذیری هستند. بدین ترتیب عزاداری و نوحه‌گری و گریه و حزن به یکی از آداب و سنن اجتماعی مهم شیعه تبدیل گشته است و رهبران شیعه هم از این امکان در جهت پیشبرد اهداف شیعه بهره برده‌اند.

علاوه بر لزوم ارتقای آیین عزاداری و تعظیم شعائر، فضای نقد و بازنگری را هم باید در خود به همراه داشته باشد. علاوه بر این که این امر پسندیده است باید این اصل هم مورد توجه قرار گیرد که هدف درمان و اصلاح این امر مهم و خارج نشدن آن از مسیر اصلی خودش است. در فضای نقد هم نباید به تخریب دستاوردهای گذشتگان و نیز باعث دل‌زدگی صحنه‌گردانان این سنگر مهم شد.

عزاداری

عزاداری در لغت و اصطلاح

عَزَى (عزاء): تسلی دادن، آرامش یافتن، خود را تسلی دادن.^۱ عَزَى: دل‌داری دادن، تسلیت گفتن به کسی (به سبب درگذشت کسی یا فقدان چیزی)، همدردی

۱. ابن منظور، لسان العرب، ماده عزا.

کردن باکسی، ابراز همدردی کردن کسی با بازماندگان میت. تَعَزَى: صبر اختیار کردن؛ ... تَعَزَى عن: خود را تسلی دادن در امر ناگواری.^۱

عزاداری در اصطلاح همان عزاداری‌های معمولی است که قرن‌ها است هیئت‌های حسینی به راه می‌افتند و به سر و سینه می‌زنند به‌عنوان اعلام مصیبت.^۲ برپایی هیئت‌های مذهبی، مجالس روضه‌خوانی، مداحی و سینه‌زنی از انواع عزاداری محسوب می‌شوند.

ریشه‌های عزاداری در قرآن

مرسوم است که می‌گویند اولین روضه‌خوان خود خداست. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

قَتَلَ أَصْحَابُ الْأَخْذُودِ، النَّارِ ذَاتِ الْوُقُودِ، إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ، وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ، وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ.^۳ قرآن می‌فرماید که این مؤمنین فقط به جرم اینکه مؤمن بودند، سوختند و قرآن در اینجا روضه سوخته شدن این مظلومین را می‌خواند.

در جای دیگری می‌فرماید: وَكَأَيُّنَ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رِيبُونَ كَثِيرٌ...^۴ چه پیامبرانی بودند و چه یاران مخلصی داشتند. این یاران مخلص، تلاش و جهاد می‌کردند، خسته نمی‌شدند و تا آخرین نفس، قیام کردند، قرآن از ایثار آنان تعریف و تمجید می‌کند. در سوره مریم آیه ۴۱ و در سوره تکویر آیه ۵ به مواردی از این دست اشاره شده است.

۱. محمد الزبیدی، تاج العروس، المكتبة الحياه، بيروت، ج ۱۰ ص ۲۴۱.

۲. فرازهایی از بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۲ مرداد ۱۳۷۳.

۳. سوره بروج آیات ۴-۸.

۴. سوره آل عمران آیه ۱۴۶.

فلسفه عزاداری

۱. زنده نگه‌داشتن مکتب اسلام

هدف ائمه علیهم السلام در راستای احیای دین و روشن نگه‌داشتن چراغ مکتب برای هدایت انسان‌ها بوده است و در این راه از هیچ تلاشی دریغ نکرده‌اند. حال زنده نگه‌داشتن نام و یاد هر کدام از ائمه اطهار علیهم السلام تأثیر مستقیمی در زنده نگه‌داشتن مکتب اسلام دارد.

در حدیثی حضرت رضا علیه السلام فرموده است: «مَنْ جَلَسَ مَجْلِسًا يُحْيِي فِيهِ أَمْرًا لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ.»^۱ «هر کس در مجلسی بنشیند که در آن، امر (و خط و مکتب) ما احیا می‌شود، دلش در روزی که دل‌ها می‌میرند، نمی‌میرد.»

شهید مرتضی مطهری می‌گوید: آنان که توصیه کردند که عزای حسین بن علی علیه السلام باید زنده بماند، برای این بوده که هدف حسین بن علی علیه السلام مقدس بود. امام حسین علیه السلام یک مکتب را به وجود آورد، می‌خواستند مکتبش زنده بماند.^۲

۲. اجر رسالت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله

مجالس عزاداری اهل بیت، یک مجمع عظیم شیعه است که به نام پیامبر صلی الله علیه و آله و دودمانش تشکیل می‌شود و در آن به ریسمان خداوند و کتاب و سنت، دو اصل باقیمانده گران‌بهای پیامبر صلی الله علیه و آله چنگ زده می‌شود و در این مجامع، شیعیان جمع می‌شوند تا اجر رسالت را به دوستی دودمان پیامبر صلی الله علیه و آله بپردازند و اهداف عالی اهل بیت علیهم السلام را زنده سازند.^۳

۳. فراموش نکردن ارزش‌ها

در هر جامعه ارزش‌هایی وجود دارد که گاهی ناخودآگاه فراموش می‌گردد و زمانی آگاهانه وانهاده می‌شود. ارزش‌های حاکم در جامعه اسلامی بیشتر همان

۱. صدوق، الأمالی، ج ۱، ص ۷۳.

۲. مرتضی مطهری، حماسه حسینی، ج ۱، ص ۲۱۷.

۳. سید شرف‌الدین، فلسفه شهادت و عزاداری حسین بن علی علیه السلام، مترجم علی صحت، انتشارات مرتضوی، ۱۳۵۱، ص ۱۱۰.

ارزش‌های دینی‌اند که از متن داده‌های وحیانی برآمده‌اند نه یافته‌های عقلانی خام همانند سکولاریسم. راه‌های زیادی برای یادآوری این ارزش‌ها در گزاره‌های دینی وجود دارد که سوگواری امام حسین یکی از عینی‌ترین و مؤثرترین راه‌ها به شمار می‌رود.

۴. دعوت به دین

مجالس سوگواری برای اهل بیت علیهم‌السلام دعوتگاهی به سوی دین به نیکوترین وجه و بهترین برنامه برای اسلام است. در این مجالس علاوه بر عزاداری و سوگواری بر مصائب اهل بیت علیهم‌السلام، بایان معارف واقعی اهل بیت علیهم‌السلام دل‌های مردم آماده پذیرش به دین مبین اسلام خواهد شد.

۵. حسینی منش شدن، نپذیرفتن ظلم

امروزه، هم راه سالار شهیدان زنده است و هم مرام و مسلک اموی و مروانی و عباسی وجود دارد. سفارش فراوان به اشک ریختن و عزاداری کردن، برای آن است که اشک بر شهید، اشتیاق به شهادت را به همراه دارد، خوی حماسه را در انسان زنده و طعم شهادت را در جان او گوارا می‌گرداند. چون اشک، رنگ کسی را می‌گیرد که برای او ریخته می‌شود و همین رنگ را به صاحب اشک نیز می‌دهد. از این رو انسان حسینی منش، نه ستم می‌کند و نه ستم می‌پذیرد. این که عده‌ای به فکر ظلم کردن یا ظلم‌پذیری هستند برای آن است که خوی حسینی در آنان نیست و گرنه شیعه خاص حسین بن علی علیه‌السلام نه ظلم می‌کند و نه ظلم می‌پذیرد. آن کسی که ظلم‌پذیر است اموی مسلک است چنان‌که ظالم هم اموی صفت است، در قیامت هرکسی را به نام زمامدارش صدا می‌زنند: (یَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ)، شخص ستمگر در صف امویان شرکت می‌کند. اگر انسان بخواهد بفهمد که راهی راه حضرت حسین بن علی علیه‌السلام است یا راهی راه امویان، باید ببیند که در او خوی ستم‌پذیری یا سلطه‌گری وجود دارد یا نه.

اگر گرایش به این خصلت‌های زشت را در خود دید باید در اخلاق خود تجدیدنظر کند.^۱

آثار و برکات عزاداری

عزاداری بر اهل بیت علیهم السلام آثار و برکات بسیار دنیوی و اخروی دارد که برشمردن همه این‌ها در این مقال نمی‌گنجد و فقط به ذکر چند مورد بسنده می‌شود:

۱. حفظ مکتب اسلام

امام خمینی می‌فرماید: «گریه کردن بر عزای امام حسین علیه السلام، زنده نگه‌داشتن نهضت و زنده نگه‌داشتن همین معنا است که یک جمعیت کمی در مقابل یک امپراتوری بزرگ ایستاد... و «نه» گفت.^۲

از ارزنده‌ترین آثار و برکات مجالس عزاداری و گریه بر ابی عبدالله حسین علیه السلام، حفظ رمز نهضت حسینی است. به‌راستی؛ چرا در دوران منحوس سلاطین و پادشاهان جور، از برپایی مجالس عزای اهل بیت علیهم السلام به‌خصوص سالار شهیدان جلوگیری می‌شد؟ آیا نه این است که عزای حسینی و امامان شیعه، سبب می‌شود که سخنوران و دانشمندان متعهد و انقلابی، مردم را به ظلم‌های حکومت‌ها آگاهی می‌دهند و انگیزه قیام آن حضرت را که امر به معروف و نهی از منکر است به اطلاع مردم می‌رساند؟ آری، این‌گونه مجالس، آموزشگاه‌ها و دانشگاه‌هایی است که به بهترین روش و زیباترین اسلوب مردم را به سوی دین خوانده و عواطف را آماده می‌کند و جاهلان و بی‌خبران را از خواب‌سنگین غفلت بیدار می‌سازد و نیز در این مجالس است که مردم، دیانت را همراه با سیاست، از مکتب حسین بن علی علیه السلام می‌آموزند.

۱. جوادی آملی، حماسه و عرفان، نشر اسراء، ص ۳۱۰.

۲. صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۳۱۵.

گریه بر سیدالشهدا علیه السلام و تشکیل مجالس عزای حسینی نه تنها اساس مکتب را حفظ می‌کند، بلکه باعث می‌گردد شیعیان با حضور در این مجالس از والاترین تربیت اسلامی برخوردار شده و در جهت حسینی شدن رشد و پرورش یابند.

۲. نشر معارف اهل بیت علیهم السلام

یکی دیگر از آثار و برکات مجالس عزاداری سیدالشهدا علیه السلام این است که مردم در سایه مراسم عزاداری با حقیقت معارف اهل بیت و اسلام آشنا شده و بر اثر تبلیغات وسیع و گسترده‌ای که همراه با این مراسم انجام می‌گیرد، آگاهی توده مردم بیشتر شده و ارتباطشان با دین حنیف، محکم‌تر و قوی‌تر می‌گردد. قرآن و عترت دو وزنه نفیسی هستند که هرگز از یکدیگر جدا نمی‌شوند و این آگاهی در اقامه ماتم و مراسم سوگواری عترت رسول اکرم صلی الله علیه و آله به خصوص امام حسین علیه السلام به آحاد مردم داده خواهد شد.

۳. آموزش گناهان

اولین نتیجه عزاداری، آموزش گناهان است. طبق روایات، اگر کسی وارد جلسه عزای امام حسین علیه السلام شود و عزاداری کند، گناهان او آمرزیده می‌شود.^۱ از پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه طاهرین علیهم السلام روایاتی در اهمیت عزاداری و اینکه گریه بر مصائب اهل بیت علیهم السلام بهشت را واجب می‌گرداند، وارد شده است.

۴. سرمشق گرفتن از درس‌های اخلاقی عاشورا

در مجالس عزاداری باید توجه شود که امام حسین علیه السلام در روز عاشورا، در آن بحبوحه جنگ، نماز خواند، پس شیعه ایشان هم باید به نماز اهمیت بدهد. در عزاداری‌ها یادآوری می‌شود که امام حسین علیه السلام به خاطر دین، همه هستی خود، حتی بچه شیرخوار را در راه خدا فدا کردند، پس مسلمان نیز باید درباره دین، از هیچ کوششی دریغ نکند و در رابطه با دیگران، ایثار و گذشت و فداکاری داشته باشد. امام حسین علیه السلام برای احیای تشیع، تلاش کرد، مسلمان نیز باید با عمل و

۱. تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۹۲؛ بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۲۵۷.

رفتار خود، تشیع را سربلند کند. وقتی این‌گونه رفتار شد، مسلم ثواب این عزاداری بالاترین ثواب‌هاست. از وقتی کسی وارد مجلس عزاداری امام حسین علیه السلام می‌شود، به خاطر توبه و رابطه عاطفی با آن حضرت، گناهان او می‌ریزد و بالاترین ثواب‌ها را که از حج و عمره نیز بالاتر است، می‌برد.

بنابراین، حتی در یک شبانه‌روز یا یک جلسه عزا، انسان می‌تواند خود را اصلاح کند و با برقراری رابطه عاطفی با امام حسین علیه السلام، در قیامت همراه با آن حضرت زیر لوای احمد رفته، از آب کوثر بنوشد تا سایر مردم از حساب و کتاب فارغ شوند، با امام حسین علیه السلام به بهشت برود.

۵. ضرورت تحکیم بنیه اعتقادی

اگرچه اعتقادات تشیع ریشه‌دار و مستحکم است، اما متأسفانه جامعه و به‌خصوص جوانان، آن‌طور که شایسته است، در جهت تحکیم مبانی اعتقادی تلاش نمی‌کنند. حاصل کوتاهی در تقویت بنیه اعتقادی، تأثیر شبهات رنگارنگ بر ذهن و فکر جوانان است. به‌خصوص در زمان حاضر که زمان شبهه شده است و متأسفانه بدخواهان تشیع، بسیار پرکارند و هرروز برای تشیع، برای ولایت و برای عزاداری به شبهه می‌پردازند. در نتیجه هر چه مراسم عزاداری بیشتر و حضور مردم و جوانان پررنگ‌تر باشد خوددبه‌خود توطئه‌های آنان خنثی و همچنین در تقویت اعتقادات مردم بسیار مؤثر خواهد بود.

تاریخچه مجالس عزاداری حسینی

از خلقت آدم تا زمان وقوع حادثه کربلا، جریان شهادت سرور و سالار شهیدان به طرق مختلف مطرح گردیده است. برای آن امام‌همام، انبیا و امامان گریسته و یا متألم شده‌اند و از ضجه فرشتگان و بُکای آنان در کتب مشهور سخن به میان آمده است. صحابه بزرگوار پس از آگاهی از حوادثی که در آینده اتفاق خواهد افتاد، برای امام حسین علیه السلام گریه کرده‌اند، باینکه آن امام هنوز به دنیا نیامده بود.

بعد از وقوع حادثه کربلا، اولین کسانی که این مصیبت عظیم را با چشمانی اشک بار گزارش می کردند، حضرت امام سجاد علیه السلام و زینب کبرا و سایر بازماندگان بودند. آنان در کنار اجساد، بازار، کنار دروازه ها، مجالس عمومی، در سجده و در جمع نمازگزاران و گاهی در حضور حاکمان ستمگر به بیان مصائب مبادرت می ورزیدند. امام سجاد علیه السلام ۲۵ سال سوگوار عاشورا بود تا آن را زنده نگه دارد. امام محمدباقر علیه السلام در واقعه عاشورا حضور داشت و ذکر مصیبت عاشورا و عزاداری در صحرای عرفات را توصیه می کرد. ائمه بعدی و سپس پیروان صادق آنان نیز بر این امر تأکید داشتند.

۱۲۸

از حضرت امام رضا علیه السلام چنین آمده است: «كَانَ ابِي إِذَا دَخَلَ شَهْرَ الْمُحَرَّمِ لَا يَرِي ضَاحِكًا وَكَانَتِ الْكَأَبَةُ تَغْلِبُ عَلَيْهِ حَتَّى يَمُضِيَ مِنْهُ عَشْرَةُ أَيَّامٍ، فَإِذَا كَانَ الْيَوْمَ الْعَاشِرَ كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمَ يَوْمَ مُصِيبَتِهِ وَبِكَائِهِ...»^۱

«چون ماه محرم وارد می شد، حضرت موسی بن جعفر علیه السلام دیگر خندان دیده نمی شد و غم و افسردگی بر آن حضرت غلبه می یافت تا آن که ده روز از محرم می گذشت. روز دهم (عاشورا) که می شد، آن روز، روز مصیبت و اندوه و گریه وی بود.»

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَا فَاطِمَةُ! كُلُّ عَيْنٍ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَيْنَ بَكْتِ عَلِيٍّ مُصَابِ الْحُسَيْنِ فَإِنَّهَا ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ بِنَعِيمِ الْجَنَّةِ. فَاطِمَةُ جَان! رُوزُ قِيَامَتِ هَرِ چِشْمِي گِریانِ اسْت؛ مِگَرِ چِشْمِي کِه در مِصِیبت و عِزای حُسین گِریسْتِه باشْد کِه آن چِشْم در قِیامَت خندان اسْت و بِه نِعمت های بَهِشتی مِزْدِه داده می شُود.^۲

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: نِيحَ عَلِيِّ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ سَنَةً فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ وَ ثَلَاثَ سِنِينَ مِنْ الْيَوْمِ الَّذِي أُصِيبَ فِيهِ.^۳

۱. شیخ صدوق، امالی، ص ۱۱۱.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۹۳.

۳. بحار الانوار، ج ۷۹، ص ۱۰۲.

یک سال تمام، هر شب و روز بر حسین بن علی علیه السلام نوحه خوانی شد و سه سال، در روز شهادتش سوگواری برپا گشت.

اهمیت عاشورا به اندازه‌ای است که نه تنها شیعیان بلکه بسیاری از اهل سنت نیز عزاداری می‌کنند و حتی پیروان ادیان و مذاهب الهی نیز برای سوگواری آن حضرت احترام قائل‌اند و برای تشکیل مجالس مبادرت می‌ورزند.

آسیب‌شناسی عزاداری

با توجه به اینکه عزاداری بر اهل‌بیت، از مهم‌ترین و شاخص‌ترین شعائر دین می‌باشد، دچار آفت‌ها و آسیب‌هایی می‌شود که اگر این‌ها شناسایی و با آن‌ها مبارزه نشود؛ علاوه بر این که عزاداری از هدف اصلی خود خارج می‌شود، دیگر آن تأثیرگذاری و فلسفه‌ای که برای آن بیان شده نیز از دست خواهد رفت. در اینجا به چند مورد از این آفات اشاره می‌شود:

ضرورت هشیاری نسبت به تحریفات عزاداری

تحریف در لغت به معنای تغییر و تبدیل است.^۱ در قرآن به معنای تغییر کلمه از معنایی به معنای دیگر به کار رفته است. آیه: «يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يَحْرُفُونَ»^۲ ناظر به همین مطلب است.

مهم‌ترین آسیبی که یک عزاداری با آن دست‌وپنجه نرم می‌کند رسوخ تحریفات در آن است. امروزه گروه‌ها و فرقه‌های ضاله و حکومت‌های استکبار درصدد ضربه زدن به دین اسلام و مذهب اهل‌بیت می‌باشند. از جمله کارهایی که انجام می‌دهند؛ به سخره گرفتن مظاهر دینی از جمله عزاداری و گریستن بر مصائب اهل‌بیت علیهم السلام می‌باشد.

۱. تاج العروس، زبیدی، ج ۶، ص ۶۹.

۲. کتاب العین، الخلیل، ج ۳، ص ۲۱۱؛ لسان العرب، ابن منظور، ج ۹، ص ۴۳.

تحریف انواعی دارد: تحریف لفظی، تحریف معنوی، تحریف لحنی. در بحث موردنظر همه موارد تحریف از آسیب‌هایی است که باید بدان توجه داشت و از آن احتراز کرد. تحریف، خاصیت اصلی و ماهیت عزاداری را از بین می‌برد، به‌جای هدایت، ضلالت می‌آورد و چه‌بسا در خیلی موارد به‌جای تشویق به طاعت، معصیت و گناه را در پی دارد. تحریف ضربتی غیرمستقیم می‌زند که از ضربت مستقیم چه‌بسا کاری‌تر و نافذتر است.

وظایف مسلمانان در قبال تحریفات عزاداری

- نیازسنجی و تبیین هدف درست برای گردانندگان هیئت‌های عزاداری
- سوق دادن هیئت‌های مذهبی و عزاداری به سمت وظایف اساسی آنها
- برنامه‌ریزی هوشمندانه و متناسب برای عزاداری‌ها
- استفاده از خطبا و مداحان آگاه و فهیم در عزاداری‌ها
- تلاش در جهت سلسله وار بودن مباحث سخنرانان
- دعوت نکردن از مرثیه‌سرایان با مطالب نادرست
- از بین بردن میل به ازدحام جمعیت در عزاداری
- عدم اسطوره‌سازی بی‌جا از اهل بیت علیهم‌السلام

غافل نشدن عزاداران از نماز اول وقت

امام حسین علیه‌السلام در روز عاشورا، علنی نماز خود را بیرون از خیمه و در وسط معرکه جنگ آن‌هم در اول وقت به‌جا آورد. اقامه عزاداری یعنی نماز اول وقت. وقتی امام حسین علیه‌السلام در ظهر عاشورا در نماز است، چرا باید به عزاداری پرداخت؟ در اصل، فلسفه عزاداری برای زنده نگه‌داشتن راه و نهضت اوست. راه و نهضت او به اقامه و برپایی نماز در اول وقت است.

عزاداری به هنگام

از آفت‌هایی که گریبان‌گیر عزاداری‌ها شده است عزاداری‌ها در وقت‌هایی است که اصولاً مردم به استراحت می‌پردازند که باید از عزاداری بی‌وقت جلوگیری کرد تا باعث دل‌زدگی عوام نشود.

استفاده از ابزارآلات مناسب عزاداری

متأسفانه در مراسم عزاداری از آلاتی چون طبل و دهل و سنج و... استفاده می‌کنند که صداهای بسیار مهیبی دارد. در موارد بسیاری مشاهده شده که این صداها به زنان باردار و کودکان و سالمندان آسیب‌های جدی، رسانده است. اگر این آلات نباشد یا از آلاتی استفاده شود که صداهای متناسب‌تری داشته باشد از ثواب عزاداری ما کاسته می‌شود؟

چشم و هم‌چشمی نکردن

گاهی رقابت‌هایی در بین عزاداری‌ها وجود دارد که در واقع تعجب‌آور است. از تعداد دیگ‌های نذری و تعداد گوسفندان قربانی شده گرفته تا تعداد جمعیتی که می‌آید، برای هیئت‌های دیگر مهم است و با آن با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. این‌ها بشدت به عزاداری اصیل اهل بیت علیهم السلام، ضربه می‌زند و مسئولین هیئت‌ها و مردم عزادار باید مراقب باشند در چنین دامی گرفتار نشوند.

اجتناب از تعصبات قومی و قبیله‌ای

اینکه هر قومی و قبیله‌ای برای خود هیئتی بزنند و برای عزاداری رسم و رسوماتی را از خود دریاورد تا متمایز از قوم و قبیله دیگر باشد، از آفت‌هایی است که باید از آن احتراز کرد. چه بسا خیلی از این‌ها تعصبات جاهلانه‌ای است که شیطان به آن رنگ و لعاب می‌دهد.

طولانی نشدن عزاداری‌ها

در نماز جماعت که از عزاداری مهم‌تر است می‌گویند که مراعات ضعیف‌ترها را بکنید اما گاهی در عزاداری‌ها و مجلس و عظم، منبرها و مداحی‌ها بسیار طولانی می‌شود و در بسیاری از موارد، به آخر شب کشیده می‌شود. وقتی در احکام واجب، دستورات سهل گیرانه در دین آمده است؛ چه ضرورتی دارد، در اعمال مستحبی، سخت گیرانه عمل شود. چه بسا طولانی کردن مراسم تا ساعات پایانی شب منجر به فوت واجبی از دین که همان نماز صبح است؛ می‌شود.

۱۳۲

انتخاب نام شایسته برای هیئت‌ها

انتخاب نام‌های متناسب با هیئت و درشان اهل بیت از مهم‌ترین کارها است. بسیاری از نام‌ها علاوه بر نامتناسب بودن، شان و حرمت ائمه را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد. تا نام‌هایی چون خادمان حسین علیه السلام است؛ چرا نام دیوانگان حسین علیه السلام را انتخاب می‌نمایند.

پرهیز از بستن راه و جاده‌ها

با توجه به وجود تکایا، حسینیه‌ها و مساجد، لزومی نیست تا مجالس را به خیابان و کوچه‌ها کشاند. به خصوص امروزه با وجود وسایل نقلیه زیاد و ترافیک، بستن راه و جاده، منجر به اختلال در زندگی و عبور و مرور مردم می‌شود و چه بسا در آن حقوقی از مردم تلف می‌شود که باعث ضمان بر گردن انسان می‌شود.

پرهیز از امور غیربهداشتی

پیشرفت در حوزه‌های شهری و نظافت در شهرها هم برای خود، پیشرفت مناسبی کرده است در نتیجه همیشه شهرها تمیز هستند. متأسفانه با شروع ماه عزاداری و دادن نذری که چند روزی هم بیشتر نیست، تمام خیابان‌ها و کوچه‌ها

از ظروف باقیمانده نذری پر می‌شود و جلوه شهر را بسیار زشت و زننده می‌کند. اسلام و اهل‌بیت علیهم السلام تأکید فراوانی بر نظافت و امور بهداشتی داشتند. نباید، در مراسم عزاداری که به نام آن‌ها انجام می‌شود، چنین صحنه‌هایی باشد.

مداحی با سبک‌های سنتی و معنوی و اجتناب از لهو و لعب

در مواردی مداحان، برای دل‌نشین‌تر شدن مداحی خود، از افرادی که در مجالس لعو و لعب و برای عشق‌های زمینی، می‌خوانند؛ تقلید می‌کنند که ریختن عشق خالص و ناب به امام حسین علیه السلام در آن قالب‌ها و مداحی با چنین لحنی، به‌دوراز شأن اهل‌بیت علیهم السلام می‌باشد. در برخی موارد اشعاری که مربوط به مجالس شادی است در عزا خوانده می‌شود. همه این‌ها مضر به عزاداری است.

آیت‌الله مکارم شیرازی فرمودند: روایت داریم که در آخرالزمان، گروهی می‌آیند و قرآن را با آهنگ‌های لهو و فساد می‌خوانند، عذاب شدیدی برای این جمعیت در روایت وارد شده است، یعنی عذابش از آهنگ‌هایی که در شعرهای غیرمذهبی استفاده شده بدتر است، چون از آن در مذهب استفاده کرده است.^۱

سینه‌زنی و عزاداری فاخر

در مجالس عزاداری نباید برای سینه‌زنی و شور و هیجان بیشتر، عزاداران را دعوت به برهنه شدن کرد. نظر بعضی مراجع عظام این است که اگر زنان باشند و ببینند، گناه است. فارغ از گناه بودن آن، درآیات و روایات نه بدان سفارش شده است و نه اثری بر آن بار می‌شود. امروزه هم باوجود فضای مجازی و ارسال تصاویر آن به کل دنیا به مصلحت نیست چراکه تصویر خوبی از شیعه، بر اذهان برجای نمی‌گذارد.

۱. سخنرانی آیت‌الله مکارم در جمع مداحان تاریخ ۱۶/۱۱/۱۳۸۳.

عدم تشویق مردم برای آسیب رساندن به بدن

انسان باید در میدان جهاد و شهادت، خود را برای هر جان‌فشانی آماده کند اما در مجالس عزاداری شایسته یک مسلمان نیست که به صرف عزاداری، به بدن خود آسیب برساند. مداحان عزیز هم باید این نکته را توجه داشته باشند که از هرگونه تشویق و تحریک عزاداران برای آسیب‌رسانی بپرهیزند.

روضه خوانی با اشاره و عادی

بعضی از روضه‌ها در واقع دردناک است و شاید امام زمان (عج) راضی نباشد به این شدت و آشکارا خوانده شود. مداح هنرمند باید در عین این‌که از کنار مصیبت رد می‌شود، مردم را بگریاند. این هنر نیست که در هر مجلس عزاداری، سخت‌ترین روضه‌ها را بخواند و مردم را بگریاند.

اجتناب از قمه‌زنی

در قدیم‌الایام در بین طبقه عوام‌الناس مرسوم بود که در روزهای عزاداری بر بدن خودشان قفل یا قمه می‌زدند. بعدها علما و بزرگان با این عمل، به مقابله برخاستند و سرانجام، از آن شدت و حدت، کاسته شد و تقریباً در ایران تا مرز نابودی رفت اما متأسفانه چند سالی است، برخی دست‌ها می‌کوشند دوباره این عمل را به ورطه احیا بکشانند. قمه زدن از کارهای خلاف است و باید در مقابل این کار بسیار غلط، ایستاد. امروزه استکبار جهانی و وهابیت برای ضربه زدن به شیعه از همین صحنه‌ها استفاده می‌کنند و شیعیان را موجوداتی خشن و وحشی به دنیا معرفی می‌کنند. هر کاری باعث اسلام‌هراسی شود و اصل دین، مورد اتهام قرار گیرد؛ به قطع آن کار حرام و خلاف شرع خواهد بود. این چه عزاداری است که علیه اسلام و شیعیان از آن استفاده می‌شود؟ امام حسین علیه السلام به این‌گونه کارها در عزاداری، راضی نیست.

اعتدال در نذرها

یکی دیگر از آفات در مجالس عزاء، عدم اعتدال در نذری دادن است. در بسیاری موارد، نذری‌ها بیش از حد فراوان پخت می‌شود که هزینه‌های گزافی را در بردارد و به تبع، غذاها اسراف شده و یا دور ریخته می‌شود که این با سیره اهل بیت علیهم السلام سازگاری ندارد. با وجود مشکلات اقتصادی مردم و نیز مستحقانی که نیاز دارند باید برای عزای امام حسین علیه السلام به اندازه و با برنامه هزینه شود تا علاوه بر اینکه‌شان مجلس امام حسین علیه السلام حفظ شود دچار اسراف و تبذیر هم نشد به خصوص که امروزه طبقه مرفه بی‌درد خیلی متهم می‌کنند که این پول‌ها باید صرف فقرا بشود درحالی‌که نمی‌دانند از همین نذری‌ها، فقرا هم استفاده می‌نمایند. درعین حال باید هزینه‌ها طوری باشد که از مواضع تهمت تا حد امکان دوری جست.

وظایف خطباء و وعاظ در جلوگیری از این آسیب‌ها

هرکسی در هر جایگاهی به نوبه خود باید تلاش کند تا هرچقدر که می‌تواند از ورود آسیب‌ها به عزاداری جلوگیری کند که در این بین نقش وعاظ و خطبا از همه چشمگیرتر است.

- شناسایی تحریف‌ها و بدعت‌ها
- متقن بودن مطالب سخنرانی
- بی‌مطالعه منبر نرفتن
- خالی نبودن منبرها از معارف اهل بیت علیهم السلام
- مستدل و منطقی بودن منبرها و جلسات موعظه
- دقت در محتوای روضه‌ها
- خواندن روضه‌ها از مقاتل معتبر و حتی الامکان از روخواندن
- افزایش دادن ایمان و معرفت دینی مردم

➤ جواب دادن به شبهات نه افزایش شبهات

وظایف مداحان و شعرا

بعد از وعظ و خطبا، مداحان و شعرا، نقش مهم‌تری در جلوگیری از آسیب‌ها دارند و در صورتی که مداحان به این نکته توجه نداشته باشند ضربه بزرگی بر پیکره عزاداری وارد می‌شود که شاید جبران‌ناپذیر باشد.

- خالی نبودن مداحی از معارف و دستورات اهل بیت علیهم‌السلام
- انتخاب شعر آموزنده و با توجه به نیاز جامعه
- استفاده از اشعار عالی و محکم و گویا
- بیان فلسفه قیام عاشورا و فلسفه عزاداری‌ها
- استفاده از شعر و شعارهای حسینی
- استفاده نکردن از شعرهای کم‌مایه و زشت و دور از شأن ائمه علیهم‌السلام
- اجتناب از اباطیل و مطالب خلاف واقع
- غلو نکردن و اسطوره بیهوده نساختن
- مخاطب شناسی توسط وعظ و مداحان
- دروغ نگفتن
- پرمغز و محتوا بودن مطالب
- داشتن صدای خوب و متناسب
- آموزش دیدن مداحان و شاعران
- رعایت وقت نماز
- تخلق به اخلاق نیکو
- احترام به پیشکسوتان
- خسته نکردن عزاداران

نتیجه‌گیری

آنچه امروز در حال رشد و پیشرفت و رونق است، طلیعه‌ای از باروری فرهنگ شیعه از طریق سنت عزاداری است و باید پذیرفت که تا رسیدن به تعالیم درخشان تشیع و معارف ناب اسلام در این زمینه راهی دراز در پیش است. از این رو باید در این زمینه تلاش بسیاری صورت بگیرد و فرهنگ عزاداری هر چه بهتر و منظم‌تر انجام شود تا چهره درست از اسلام و شیعیان در جهان منعکس شود.

۱۳۷

از عمده مواردی که در این امر مهم مؤثر است جلوگیری از آسیب‌های تأثیرگذار چون قمه‌زنی در عزاداری است که هم اکنون از مهم‌ترین ابزاری است که دشمن نهایت استفاده را برای ضربه زدن به اسلام از آن استفاده می‌کند. در این راستا هر قشری و هرکسی در هر جایگاهی، وظیفه‌ای دارد که اگر درست به این وظایف عمل نشود چه بسا ضربات جبران‌ناپذیری را به بار خواهد آورد.

فهرست منابع

قرآن کریم.

۱. ابن منظور، لسان العرب.
۲. امام خمینی(ره)، صحیفه نور.
۳. جوادی آملی، حماسه و عرفان، نشر اسراء.
۴. الخلیل بن فراهیدی، کتاب العین.
۵. سید شرف الدین، فلسفه شهادت و عزاداری حسین بن علی علیه السلام، مترجم علی صحت، انتشارات مرتضوی.
۶. صدوق، امالی، قم موسسه البعثه، الطبعه الاولى.
۷. علامه مجلسی، بحار الانوار.
۸. محمد الزبیدی، تاج العروس، المكتبه الحياه، بیروت.
۹. مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، انتشارات صدرا.